

24 SZAVAD VILÁGOSSÁG AZ UTAMON

Bibliai ismeretterjesztő füzetek

**Megjelenik a Keresztény Értelmiségi Kör
és az Agapé Kiadó gondozásában a Hitélet folyóirat mellékleteként**

24A – A VÉRTANÚK IDEJE: A MAKKABEUSOK

A zsidók jó része a passzív ellenállást választotta Antiokhosz Epifánész király elnyomó módszereivel szemben. Mások inkább fegyverhez nyúltak, hogy lerázzák a zsarnokot, és megszabadítsák Isten népét. Cselekvésüket serkentette az atyák hagyományai iránti tisztelet és az Isten törvénye iránti ügybuzgóság.

Erről a hősiességéről a Biblia két könyve számol be: a Makkabeusok első és második könyve. Futólagosan rá kell mutatnunk arra is, hogy a második nem folytatása az elsőnek: inkább két párhuzamos beszámolóval beszélhetünk, mint a Királyok könyvének esetében vagy pedig a Krónikákkal kapcsolatban, amelyek ugyanazokat az eseményeket mutatják be, de mindegyik a maga módján. A Makkabeusok könyvének esetében az első egy történésznek a műve, aki összefoglalja negyven év történetét, míg a második egy prédikátor könyve, aki csak öt évet mutat be abból a nehéz időszakból, amelyet Isten barátainak kellett átélniük Jeruzsálemben.

A KÜZDELEM A HÚSÉG ÁRA

A Makkabeusok példájából sokat tanulhatunk, a nevüket viselő könyvek olvasása pedig rávezeti a hívő embert arra, hogy felfedezze: az Isten iránti hűséget csak küzdelem árán lehet megőrizni. A neves biblikus, P. Grelot a következőképpen foglalja össze a Makkabeusok történetét:

„Kr. e. 166-ban Mattatiás pap Modinban jelet ad a lázadásra. Elmenekült a védelmet nyújtó hegyekbe, ahol összegyűjtötte az Antiokhoszt ellenző híveket. Mattatiás halála után fia, Judás veszi át a vezetést, akit Makkabeusnak (a szó valószínű jelentése: kala-

pács) is hívtak. Kezdetben rajtaütésszerűen támadják a királyi hadsereget és a hitehagyott zsidókat. Később rendezett csapatokkal harcolnak a szír hadsereg ellen. Judás besáncolja magát Jeruzsálemtől délre is, és a hatalomtartókat tárgyalásokra kényszeríti. Miután szabad fényt kapott, hogy bevonuljon Jeruzsálembe, először megtisztította a Templom, amelynek felszentelését 164 decemberében tartották, éppen akkor, amikor meghalt Antiokhosz. Judás ekkor a zsidó megújulás ellenzői ellen fordul, s végre nyugalom áll be, de már 160-ban az újabb nehézségek miatt fellángolnak a harcok, amelyekben Judás is életét veszti.

Judást testvére, Jonatán követte a zsidók élén. Kihasználta a szír trónutódlási küzdelmeket, s hasznos szerződéseket kötött, engedményeket csikart ki. A ország politikailag önállóvá vált. Kr. e. 152. októberében Jonatánt főpappá nevezték ki, s ezáltal kizárták e tisztségből a Cadok-dinasztia tagjait, akik még Salamon idejétől kezdve betöltötték ezt a posztot. 143-ban Jonatán egy merényletben elesett.

Őt Simon követte, Mattatiás harmadik fia, aki folytatta testvére politikáját. Több győzelmet arat a szír csapatok felett, diplomáciai kapcsolatokat ápol a római szenátussal, s végén a szír királlyal elismerteti magát mint főpapot, uralkodót és hadseregpáncsnokot. Így az ő kezében összpontosult a vallási, világi és katonai hatalom. Simont is elérte a tragikus végzet: fiai közül ketten oltották ki életét. Uralkodásának befejeztével elérkezett a önállóság ideje (Kr. e. 142-ben) a zsidók számára, amely Kr. e. 63-ig tartott”.

JÓB ÉS A PRÉDIKÁTOR VÁLASZA

A sok erőszakos és véres esemény közepette a bölcseknek kevés idejük maradt a bölcsekedésre. Isten azonban a néppel történt események által szült. Ennek a kornak egyik fontos felismerése a válasz arra a kérdésre, amely Jóbót és a prédikátort foglalkoztatta: a jutalmazás, és ami mögötte áll. A rossz mindig is rejtély marad, de az új kinyilatkozások folytán, amelyekkel Dániel könyvében, a Makkabeusok könyvében és a Bölcsesség könyvében találkozunk könnyebben elviselhetővé válik, s az emberi sorsnak további értelmet ad.

Dániel szerint: 12,2–3

A Makkabeusok könyve a test feltámadásáról (2Mak 7,9) és a vértanúk érdemeiről is szól (6,18–7,41). Beszél az elhunytakért mondott imáról (12,41–46), és tanítja, hogy a szentek hathatósan közbenjárnak az élőkért Istennél (15,12–16 olvassa el a C77-et).

A Bölcsesség könyve, az Ószövetség utolsó könyve, amely Kr. e. 50 táján íródott Alexandriában (Egyiptom), nem kételkedik abban, hogy az igazak lelke Isten kezében van, és ott békét élveznek (3,1–3 – olvassa el a C78-at).

A FARIZEUSOK ÉS A SZADDUCEUSOK

Simon leszármazottai száz éven át uralkodtak (162–63). Kezdetben kitűntek lelkesedésük és ügybuzgóságuk folytán, később azonban elfogadtak sok olyan dolgot, amelyek ellen atyáik még küzdöttek. Ez hűtlenséget jelentett. Már nem a vallást, hanem a politikát tartották szívügyüknek. Szövetkeztek azokkal, akik támogatták őket az Antiokhosz ellen harcukban. Ebből kifolyólag ellentétes álláspontok alakultak ki, amelyek két csoport kialakulásához vezettek, a farizeusok és a szadduceusok megjelenéséhez.

A farizeusok „világi hívők” voltak, akik a Törvény szakértőivé váltak.

Testvérületekbe tömörültek, szigorúan betartották a Törvényt, de keveset törődtek azzal, hogy az élet szükségletei szerint alkalmazzák.

Az új tanítások közül elfogadták a holtak feltámadásáról szóló tételt.

A prófétaíratokat szó szerint vették, s egy olyan Messiásra vártak, aki szerintük majd megmenti Izraelt a pogány igától.

A szadduceusok elsősorban papok és arisztokraták voltak.

Még jobban ragaszkodtak az ősi tanításhoz, nem fogadtak el semmi újat, és ellenezték az utolsó évszázadok új tanítását (olvassa el pl. Mk 12,18-at).

Mózes öt könyvén kívül nem fogadtak el más vallási könyveket. Ezzel magyarázható, hogy szinte semmilyen fontosságot nem nyilvánítottak a Messiás eljövételének.

Megelégedtek a Törvény megtartásával és az iszentiszteleti szertartások végzésével, politikailag pedig mindig alkalmazkodtak az adott helyzethez.

LE A CSÁSZÁR TISZTELETÉVEL

Az új nagyhatalom, Róma berkein belül új belső vitákra került sor arról, hogy hogyan kebelezzék be Palesztinát és hogyan tegyék Judeát adófizető állam-má (Olvassa el a B39-et). Kr. e. 63-ban megszűnt a zsidók nemzeti önállósága. Az üdvösség története azonban tovább folytatódik. Egy napon majd hang hallatszik a pusztában, amely így kiált: Térjete meg!

S elérkezik az Újszövetség ideje (Olvassa el a B40-et)

24B – KIEGÉSZÍTŐ OLVASMÁNYOK

39. Palesztina római iga alatt

A császári és hadászati erő Róma a Kelet felé való előrenyomulását nem lehetett meggátolni. Először döntötte, hogy elfoglalja Palesztinát miközben Simon Makkabeus fiainak családjai a hatalomért versengenek. Pompeiosz parancsára a legionáriusok erőszaka-

kos harcok árán Kr. e. 63-ban elfoglalták Jeruzsálemet. A zsidó nép megint egy új elnyomó igáját nyögte. Palesztinát közvetlenül Rómából irányították.

A Római Szenátus segítségével Nagy Heródes, az idumeus, Palesztina birtokába jutott királyi címmel. Nagyravagyó, ravasz és diplomatikus uralkodó volt: megtartotta hatalmát Cézár, Markusz Antoniusz és Oktaviánusz császárok uralma alatt. De zsarnok volt

és kegyetlen, még a saját családjával szemben is. Ezt igazolják a profán történelmi források, de az evangéliumi beszámoló a betlehemi kisdetek meggyilkolásáról is (Mt 2,16–18). Augusztus császár egyszer megjegyezte: „Jobb Heródes disznójának lenni, mint fiának.” Tudjuk, hogy a zsidó vallás tiltotta a disznóhús fogyasztását. Ennek ellenére megszépítette a várost és a Templomot. Mindennek hatására a zsidók megtagadták és ellenállást tanúsítottak a „rómaiassítás” ellen, mint hajdanán a hellenista (azaz görög) civilizációval szemben. Halála után a királyság négy részre oszlott, amiről az Lukács evangéliuma is említést tesz (3,1), de római fennhatóság alatt maradt... A királyság négy részre oszlása előfutára volt az eltűnéseknek.

(J. de San Clemente)

40. A KOR APOKRIF IRODALMA

A Kr. e. az első században a korabeli zsidóság gondolkodását – főleg az északi területen – az apokrif irodalom is befolyásolta. A Hasmoneusok korában a héber Biblia már lezártnak tekinthető: sem bölcsességi, sem történelmi, sem prófétai művek nem születtek ebben az időben. Ezért az apokrif – főleg pedig az apokaliptikus – irodalom azzal az elvárással lépett fel, hogy olvasói a biblikus, elsősorban a prófétai könyvekkel azonos hitelűnek fogadják el, s mivel a hivatalosan kanonizált Szentírás nem létezett még, sok zsidó olvasó helyt is adott ennek az elvárásnak.

Jelentős apokrif a Hénok-irodalom. Hénokról Mózes 1. könyve igen szűkszavúan emlékezik meg. Azt írja róla, hogy mivel Hénok jámbor volt, és Istennel járt, nem halt meg, hanem eltűnt, mert Isten magához vette. Hénok személye ezért izgatni kezdte az embereket – és néhány, élénk fantáziájú, ismeretlen szerző le is írta (három különféle könyvben) a Noé előtt élt pátriárka bölcs tanításait, látomásait és a hét ég bejárása során szerzett tapasztalatait. Hénok első könyvében a számunkra legérdekesebb fejezet a „Képes beszédek” címet viseli. A fejezet keretét egy látomás alkotja, amelynek tárgya a történelem utolsó napja, vagyis Istennek minden, valaha élt ember fölött hozott ítélete. A mű forrása minden valószínűség szerint a Dániel könyvében is megtalálható látomás. Itt azonban hangsúlyosabb szerep jut a Messiásnak, aki az ítéletkor a teremtő Isten, az Ősereg mellett trónol. A szerző őt hol az „igazság választottjára”-nak, hol „Emberfiára”-nak nevezi.

Az i. e. első századában sok más apokaliptikus mű is keletkezett. Az apokaliptikus művek – a Hénok irodalmat is beleértve – bizonyos világvégét váró mozgalmak termékei. Valamennyi az utolsó idők eseményeit igyekszik kifürkészni, és írásba foglalni. Mi új van az apokaliptikus irodalomban a Dániel-apokalipszishez képest?

A világban zajló folyamatokkal szemben táplált pesszimizmus. E mozgalomnak tanítása szerint a világ és Isten népének helyzete végérvényesen megromlott – vagyis a világon az Istent szolgáló tiszta szellemek (angyalok) és maga Isten helyett, az ember engedetlensége következtében, a lázadó szellemek, a démonok uralkodnak, akik vezére, a Sátán, más szóval a „sötétség fejedelme”. Már nem elegendő tehát, hogy Isten alkalomról alkalomra beavatkozzék a történelem menetében, és pozitív irányba lendítse azt. Véget kell vetnie a történelemnek, hogy a Sátánt és angyalait pokolra kényszerítse, a neki szolgáló emberekkel együtt. Csak így lehetséges a jók örök üdvössége és boldogsága.

Messiásvárás

Az apokaliptikus mozgalmak szemléletében – mint amilyen a qumráni is – a Messiás alakja rendkívül megnő. Ő az, aki az utolsó ítélet előtt Isten országát elhozza a földre, aki a megtérésre hajlandó embert az ördög fogságából kiváltja, bűneit megbocsátja, érte Isten előtt közbenjár. Mivel Isten jó, mind a Messiás eljövetele, mind pedig az utolsó ítélet hamarosan megtörténik – ezt követően a világ megtisztul és a Messiás birodalmában már sem halál, sem gyász nem lesz többé. Az apokaliptikus mozgalmak tanítása szerint a Messiás – aki a világ teremtése előtt született, de csak a szükséges időben jön el – felismerhető lesz, mert egyértelmű jelek fogják kísélni:

– Hatalommal fogja tanítani és prédikálni Isten üzenetét a szegények között.

– Isten erejével betegeket gyógyít majd, és a megszállottakból kiűzi a démonokat, sőt halottakat is feltámaszt.

– Uralkodik a természet erőin, az ételt megszaportítja, mint a régi próféták.

– Izraelt visszavezeti Istenéhez.

Mielőtt azonban eljön a Messiás, újra megjelenik a nép körében Illés próféta, aki utat készít Isten szent követének.

24C – ELMÉLKEDÉSRE ÉS MEGBESZÉLÉSRE AJÁNLOTT SZÖVEGEK

77. NEM A HALÁLÉ A VÉGSŐ SZÓ

Amikor már a végét járta, felkiáltott: „Te gonosztevő! Földi életünket elveheted, de a Mindenség Királya föltámaszt minket az örök életre, mert az ő törvényeiért halunk meg.” Ám a halottak ruhája alatt Jamnia bálványainak szentelt tárgyakat találtak, amit a törvény tilt a zsidóknak. Így megtudták, miért estek el.

2 Makkabeusok 7,9

Mindnyájan dicsőítették az Urat, az igazságos bírót, aki azt is fölfedi, ami rejtve van.

Aztán imádkozni kezdtek, és könnyörögtek, hogy az elkövetett bűnök teljes bocsánatot nyerjenek. A nemes lelkű Júdás azonban figyelmeztette a csapatokat, hogy óvakodjanak a bűntől, hisz saját szemükkel láthatták az elesettek példáján a bűn következményeit. Aztán gyűjtést rendezett a katonák között, és mintegy 2000 ezüst drachmát küldött Jeruzsálembe engesztelő áldozat bemutatására. Ilyen szépen és nemesen viselkedett, mivel gondolt a feltámadásra. Ha ugyanis nem hitt volna az elesettek föltámadásában, fölösleges és értelmetlen dolog lett volna a halottakért imádkozni. Arról is meg volt győződve, hogy akik jámborságban halnak meg, azokra nagy jutalom vár – ez szent és jámbor gondolat volt. Azért mutatott be engesztelő áldozatot, hogy megszabaduljanak bűneiktől.

2 Makkabeusok 12,40–45

78. AZ ÓSZÖVETSÉG UTOLSÓ SZAVAI

Az igazak lelke azonban Isten kezében van, és győtrelem nem érheti őket. Az esztelenek szemében úgy látszott, hogy meghaltak; a világból való távozásukat balsorsnak vélték, elmenetelüket megsemmisülésnek. De békességben vannak.

Mert ha az emberek szemében szenvedtek is, a reményük tele volt halhatatlansággal.

Kevés fenyítés után nagy jótéteményekben részesülnek, mert Isten próbára tette és magához méltónak találta őket. Mint aranyat a kohóban, megvizsgálta és elfogadta őket égőáldozatul. Látogatásuk idején majd felragyognak, és olyanok lesznek, mint a szikra, amely a tarlón tovaraparózik. Nemzetek fölött ítélkeznek majd és népeken uralkodnak; s az Úr lesz a királyuk mindörökre.

Akik benne bíztak, akkor majd megismerik az igazságot, és akik hűek voltak, szeretetben nála maradnak, mert kegyelem és irgalom lesz választottainak osztályrészük.

Isten ugyanis halhatatlanságra teremtette az embert, és saját lényének képmásává tette.

Az igazak azonban örökké élnek, és az Úrban van a jutalmuk, és a Magasságbeli viseli gondjukat. Így elnyerik az Úr kezéből a dicsőség országát s a szépség diadalmát, mert jobbával oltalmazza és karjával védelmezi őket.

Bölcsesség könyve 3,1–9; 2,23; 5,15–16

24D – ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

- Hasonlítsa össze a Makkabeusok két könyvét
1. A Makkabeusok 1. könyvének főbb jellemzőitességei...
- Milyen új tanítást ad a 2Mak 7,9?
- Milyen Messiást vártak a farizeusok?
- Miért nem hittek a szadduceusok a halálból való feltámadásban?
- Írja le, milyen társadalmi közegből származnak!
a) a szadduceusok
b) a farizeusok
- Miután befejeztük az Ószövetség tárgyalását, írja le milyen személyes élményei voltak az elmúlt leckék tanulmányozása folyamán. Mit tartott jónak, mit kifogásol?